

TURINYS

Žemėlapių sąrašas	7
Sutrumpinimai	9
Pagrindiniai veikėjai	13
Įvykių chronologija	17
1. Pratarmė	23

Pirma dalis. PRIEŠ PUTINĄ

2. Gimusi chaose	35
3. Krizės apimta kariuomenė	45
4. Pirmasis Čečėnijos karas	56
5. Karai, įtvirtinantys Rusijos įtaką	70

Antra dalis. PUTINO IŠKILIMAS

6. Putino prioritetai	83
7. Antrasis Čečėnijos karas	94
8. Ivanovas, reformų pradininkas	108
9. Serdiukovas, reformų prižiūrėtojas	118
10. Gruzija, 2008 m. (1): Tbilisio ėjimas...	126
11. Gruzija, 2008 m. (2): atsakomasis Maskvos smūgis	138
12. „Naujo tipo kariuomenė“	150

Trečia dalis.
NAUJASIS ŠALTASIS KARAS

13. Šoigu, atstatytojas	165
14. Krymas, 2014 m.	177
15. Donbasas, nuo 2014 m.	192
16. Donbaso karo pamokos	205
17. Sirija, nuo 2015 m. (1): netikėta intervencija	216
18. Sirija, nuo 2015 m. (2): Sirijos kampanijos pamokos	230

Ketvirta dalis.
RUSIJOS PERGINKLAVIMAS

19. Ginčai dėl rublio	245
20. „Armija Rosiji“	257
21. Dangus yra Rusijos	271
22. Kova dėl viešpatavimo jūrose	284
23. Galios projekcija: „juodosios“ ir „žydrosios beretės“	296
24. <i>Specnazas</i>	309
25. Branduolinis skydas	319

Penkta dalis.
ATEITIS

26. Politinis karas	335
27. Naujos kartos karyba	347
28. Ateities iššūkiai	356
29. Ukraina, 2022 m.: paskutinis Putino karas?	370
30. Išvados: Eurazijos Sparta?	383
Bibliografija	395

Ukraina, 2022 m.: paskutinis Putino karas?

2018 m. sakydamas kalbą viename gynybos pramonei skirtame renginyje Kyjive, turėjau progą neoficialiai pasikalbėti su keletu asmenų iš kariuomenės ir saugumo tarnybų. Kažkuriuo momentu prie manęs pristojė vienas uniformuotas Ukrainos specialiųjų pajėgų karininkas, kurio krūtinė buvo nukabinėta medaliais. Jis buvo maždaug 15 centimetrų už mane aukštesnis, 15 centimetrų stambesnis ir, be abejo, žinojo 15 skirtingų būdų, kaip mane nužudyti plikomis rankomis, todėl niekur nesitraukiau, kai jis užsipuolė mane kaip pirmą po ranka pasitaikiusį Vakarų atstovą. Kodėl mes tokie pesimistai, taip linke pasiduoti? Negi nesuprantame, kad atėjus laikui Ukraina atsiims tai, kas iš jos buvo pavogta, ir išvarys rusus? Argi nematėme, kas nutiko Kroatijoje 1995 m., kai po ketverius metus trukusio pasiruošimo kroatai per mažiau nei keturias dienas atgavo penktadalį savo teritorijos, kurią buvo užėmę serbai? Tai bus niekis, palyginti su tuo, ką netrukus padarys Ukraina.

Kalbant atvirai, pamaniau, kad jis išprotėjo. Dar daugiau – kad tokie žmonės kaip šis komandosas kelia didžiulį pavojų, rizikuodami pradėti kovą su šalimi, kuri yra akivaizdžiai galingesnė už Serbiją ir kurios vadovas niekada nepamiršta jam parodytos nepagarbos ir jaučia akivaizdų malonumą keršydamas. Aš visiškai palaikiau Kyjivo siekį susigrąžinti prarastas žemes, bet tuo metu tiesiog negalėjau suprasti, kaip ukrainiečiai gali rimtai tikėti pasieksią tai vien savo kariniais veiksmais.

Tam tikra prasme buvau teisus. Ukraina negalėtų to padaryti viena. Jai prireiks daug Vakarų pagalbos, taip pat ir vieno konkretaus asmens. 2022 m. tapo aišku, kas bus tas slaptasis Kyjivo ginklas – Vladimiras Putinas.

RENGIMASIS „SPECIALIAI KARINEI OPERACIJAI“

2021 m. pavasarį Rusija palei Ukrainos sieną pradėjo telkti pajėgas. Iš pradžių Vakarai reagavo gana ramiai, laikydami tai „sunkiojo metalo diplomatija“*, bandymu įbauginti, o ne invazijos preliudija. Tačiau atėjus žiemai viskas pradėjo atrodyti grėsmingiau. Rusai jau buvo sutelkę apie 140 tūkst. karių, o svarbiausia – jie ėmė ten siųsti paramos elementus, reikalingus bet kokiai rimtai karinei intervencijai, pradedant degalų cisternomis ir baigiant pontoniniais tiltais. Remdamiesi žvalgybos ataskaitomis, Londonas ir Vašingtonas įspėjo apie realią karo galimybę, nors dauguma Europos vyriausybių vis dar abejojo, ar Maskva elgsis taip beatodairiškai.

Šiaip ar taip, invazijai prieštaravo sveikas protas. Tuo metu Putinas faktiškai buvo belaimis bekraujį karą. Rusijos karių keliama grėsmė išbaidė iš Ukrainos užsienio investuotojus, ir šalis prarado prieigą prie tarptautinių finansų rinkų. Kerčės sąsiauris tarp Krymo ir žemyninės Rusijos dalies, kur 2018 m. lapkritį FSB pasienio pajėgų laivai perėmė ir užgrobė tris Ukrainos karinio jūrų laivyno laivus, dabar irgi tapo nepaskelbto ekonominio karo arena. 2021 m. balandžio mėn. rusai įvedė „švelniąją blokadą“ Azovo jūros uostams Mariupoliui ir Berdianskui, sulaikydami ir konfiskuodami per sąsiaurį plaukiančius komercinius laivus, kad dar labiau susilpnintų Ukrainos ekonomiką.

Tuo metu į Maskvą vienas po kito vyko aukšti užsienio šalių pareigūnai, kad susitiktų su Rusijos prezidentu ir pamėgintų sumažinti įtampą. Taigi Putinas atsidūrė ten, kur ir troško būti – geopolitinio pasaulio centre. Tiesą sakant, kai kurios Europos vyriausybės užkulisiuose netgi ragino Ukrainos prezidentą Volodymyrą Zelenskį var-dan taikos padaryti Putinui tam tikrų nuolaidų. Gruodžio mėnesį šis

* Žr. Galeotti M., Heavy Metal Diplomacy: Russia's Political Use of its Military in Europe since 2014, *ECFR Policy Brief*, 2016 m. gruodžio 19 d.

pareikalavo iš Vakarų „saugumo garantijų“, pagal kurias Ukraina tap-
tų neutrali ir pažeidžiama, o NATO faktiškai sugrįžtų į 1997 m. ribas.
Šie reikalavimai buvo juokingai absurdiški ir tikriausiai numatyti kaip
derybų proceso pradžia. Grubiai tariant, Maskva ne kartą laikėsi agre-
syvios ir veiksmingos derybų strategijos: reikalauti viso pyrago, o pas-
kui pasitenkinti puse. Nors Vakarai iš esmės atmetė Rusijos reikalavi-
mus, kai kurie jau tyliai svarstė, kokio dydžio pyrago gabalo pakaks
Putino alkiui numalšinti.

Putinas jau beveik turėjo pergalę savo rankose. Jeigu jis iš tiesų būtų
gudrus trimačių geopolitinių šachmatų meistras, kaip daugelis anks-
čiau teigė, jis būtų išnaudojęs šią padėtį kiek tik įmanoma. Nepaisant
JAV ir Jungtinės Karalystės perspėjimų, kurie visada būna šiek tiek
perdėti, siekiant apsidrausti, nesimatė jokios rimtos priežasties, dėl ku-
rios Putinas turėtų atsisakyti įprasto atsargumo ir rizikuoti nutraukti
pergalių seriją. Tiesą sakant, turiu prisipažinti, kad iki 2022 m. vasario
pradžios karo tikimybę laikiau ne didesne nei 30–40 proc.

Bėda buvo ta, jog tai, kas pašaliniam atrodo kaip sveiko proto bal-
sas, Putinui atrodė visai kitaip. Daug metų jis gyveno informaciniame
burbule, kuris vis mažėjo ir mažėjo. Kaip buvo aptarta 26 skyriuje, jis
vis labiau pasiklojė ta informacija, kurią jam pateikdavo Saugumo
tarybos sekretorius Nikolajus Patruševs ir jo žvalgybos vadovai. Šie
savo ruožtu seniai suprato, kad norėdami pelnyti prezidento palanku-
mą turi jam sakyti tai, ką jis nori girdėti, o ne tai, ką jam reikia girdėti.

Galime tik spėlioti, kas dėjosi Putino galvoje per pandemiją karanti-
ną, jam gyvenant ypatingo biologinio saugumo režimo sąlygomis (vei-
kiausiai dėl sveikatos problemų, kurios, kaip teigia įvairūs šaltiniai,
gali būti visokios – nuo Parkinsono ligos iki vėžio) – dauguma žmo-
nių, norinčių su juo susitikti, turėdavo dvi savaites praleisti saugoma-
me vyriausybės pastate, paskui pereiti koridoriu, pilnu dezinfekuo-
jančių garų ir mikrobus naikinančių ultravioletinių spindulių. Savo
iškilioje izoliacijoje Putinas mąstė apie Ukrainą ir jos ateitį, net parašė
keistą, istorinių klaidų kupiną veikalą, bandydamas įrodyti, kad ši ša-
lis iš tikrųjų yra Rusijos dalis.* Jis piktinosi, kad Ukraina ketina tapti
Rusijai priešiškos NATO kariniu forpostu, o jo sėbrai ir pataikaujantys
saugumo pareigūnai jį įtikino, kad patys ukrainiečiai yra nepatenkinti

* Ob istoričeskom jedinstve ruskich i ukraincev, *Kremlin.ru*, 2021 m. liepos 12 d.

savo neva amerikiečių valdoma vyriausybė ir su džiaugsmu sutiktų būti išlaisvinti. Galbūt jis net jautė, kad jo biologinis laikrodis tiksi greičiau, nei jam anksčiau atrodė, ir kad dėl sveikatos problemų jam lieka mažiau laiko pasiekti savo galutinę tikslą – užimti deramą vietą didžiųjų Rusijos valstybės kūrėjų panteone. Kad ir kokia buvo priežastis, jis nusprendė veikti.

NE GENEROLŲ KARAS

Ironiška, kad tie patys Vakarų analitikai, kurie buvo įsitikinę, jog Rusija iš tiesų ketina įsiveržti į Ukrainą, taip pat buvo tikri, kad ji laimės, ir laimės greitai. Regis, bendra nuomonė buvo ta, kad nors partizaninis pasipriešinimas galbūt tęstis ilgai, per dvi savaites Ukrainos kariuomenė bus sutriuškinta ir šalis iš esmės atsidurs Maskvos rankose. Tačiau taip nenutiko.

Iš dalies tai lėmė ukrainiečių įgūdžiai ir valia priešintis. Aštuonerius metus jie laukė kažko panašaus, visą tą laiką galvodami, kurdami planus, kaip galėtų įveikti rusus, ir specialiai tam treniruodamiesi. Kol motyvuoti teritorinės gynybos daliniai naudojo gilios gynybos taktiką, mažos mobilios reguliariosios kariuomenės grupės taikėsi į ilgėjančias užpuolikų tiekimo linijas, siekdami sunaikinti jiems reikalingą maistą, degalus ir šaudmenis. Dauguma ukrainiečių – nuo santechnikų iki profesorių – paėmė į rankas ginklus, o prezidentas Zelenskis, kurį daugelis nacionalistų buvo nurašę kaip „klouną“ ir „lengvabūdį“, su humoru ir pasitikėjimu priėmė iššūkį, tapdamas savo tautos įkvėpėju ir įtakingu užtarėju Vakaruose.

Jokiu būdu nenoriu sumenkinti ukrainiečių nuopelnų, atkreipdamas dėmesį ir į tai, kokia keista nuo pat pradžių buvo rusų strategija. Kaip aptarta 27 skyriuje, egzistuoja tam tikra tvarka ir aiškus įsivaizdavimas, kaip Rusijos kariuomenė turėtų pradėti rimtą sausumos karą, pavyzdžiui, invaziją į šalį, turinčią daugiau kaip 44 mln. gyventojų ir daugiau kaip 200 tūkst. karių (dar prieš nacionalinę mobilizaciją). Tokiu atveju jau gerokai iš anksto būtų sukurta Kovinio valdymo grupė (GBU – *Grupa bojevovo upravljenja*), turinti koordinuoti pasirengimo veiksmus. Paskui būtų suburtos tris kartus (idealiu atveju)

gynėjus skaičiumi viršijančios pajėgos, pavaldžios vienam operatyviam vadui. Karas prasidėtų koncentruotu raketų ir aviacijos smūgiu (MRAU – *masirovanyj raketno-aviacionyj udar*), subombarduojant kiekvieną Ukrainos lėktuvų pakilimo taką, sunaikinant jos oro gynybą, nutraukiant ryšių linijas ir sutrikdant bei demoralizuojant jos pajėgas. Visa tai vyktų drauge su niokojančiomis kibernetinėmis atakomis. Galiausiai prasidėtų kruopščiai suderintas jungtinių pajėgų puolimas.

O kas nutiko vasario 24 d.? Parengiamasis bombardavimas buvo gana ribotas ir neintensyvus, todėl Ukrainai liko pakankamai lėktuvų ir oro gynybos sistemų, kad galėtų kovoti dėl dominavimo danguje. Paskui sekė rusų puolimas nedidelėmis formuotėmis, įskaitant kelių šimtų desantininkų nusileidimą Hostomelio, arba Antonovo, oro uoste netoli Kyjivo. Nepaisydami aršaus pasipriešinimo, oro uostą jie užėmė, tačiau netrukus buvo apsupti ir, net ir sulaukę pastiprinimo, priversti trauktis. Nors vėliau rusai trumpam susigrąžino oro uostą, atrodo, jog visa operacija buvo pagrįsta keista prielaida, kad ukrainiečiai beveik nesipriešins ir kad kelios desantininkų kuopos gali tiesiog įvažiuoti į Kyjivą ir suimti vyriausybę.

Buvo daugybė kitų ženklų, rodančių, kad šis karas nėra toks, kokį kariautų Generalinis štabas. Įvairiais vertinimais, pirmąsias šešias karo savaites skirtingiems frontams vadovavo trys, o gal net penki atskiri operatyviniai vadai. Nepaskelbė jokios mobilizacijos, rusai metė į mūsų taikos meto pajėgas. Ypač jiems trūko pėstininkų, todėl vaizdai, kai į ukrainiečių pasalas patenka be jokios paramos važiuojantys tankai, tapo beveik banalybe. Atsargų toli gražu nepakako užsitęsusiai kovai, o GBU, kuri būtų privalėjusi tuo pasirūpinti, buvo įsteigta ne prieš kelis mėnesius, kaip turėtų būti pagal įprastą Generalinio štabo praktiką, o likus vos vienai dienai iki invazijos. Kai į karo zoną atvykdavo pastiprinimas arba būdavo atgabenamos naujos atsargos, įvairių dalinių vadai imdavo dėl jų varžytis, neturėdami aiškaus supratimo apie bendrus operacijos prioritetus.

NE KARAS, O POLICIJOS OPERACIJA

Akivaizdu, kad pirminė strategija buvo sugalvota paties Putino ir jo artimiausios aplinkos žmonių, iš kurių nė vienas neturėjo jokios tikros karinės patirties ir visi pritarė (arba nedrįso prieštarauti) jo pagrindinei ir lemtingai klaidingai prielaidai, kad ukrainiečiams trūksta ryžto kovoti. Invaziją jis pavadino ne karu, o „specialia karine operacija“ ne tik dėl propagandinių tikslų, bet ir todėl, kad taip ją suprato – labiau kaip policijos operaciją, kuri, jo įsivaizdavimu, turėjo vykti maždaug taip: rusų kariai suima Zelenskį ir jo „neonacių“ vyriausybę, įveda marionetinį režimą, tada savaitę ar dvi užtrunka malšindami nedidelius pasipriešinimo židinius ir vaikydami retus protestus. Galbūt vakarinės šalies sritys kitapus Dniepro nenorės priimti naujos tvarkos, bet didžioji Ukrainos dalis greitai pasiduos.

Kadangi Baltarusija jau buvo iš esmės priklausoma nuo Rusijos, jos diktatoriškam vadovui Aleksandrui Lukašenkai žiauriai numalšinus pasipriešinimą savo režimui, Ukrainos užėmimas, Putino įsivaizdavimu, būtų reiškęs trijų didžiųjų „rusų pasaulio“ tautų sugrąžinimą į vieną šeimą. Tiesa, ukrainiečiai ir net baltarusiai apie save mano šiek tiek kitaip, tačiau rusų nacionalistui Putinui tokia baigtis atrodė tinkama jo karjeros viršūnei.

Nors mintį apie invaziją jis neabejotinai rezgė jau daugelį mėnesių, galutinį sprendimą, regis, priėmė labai vėlai. Daugelis jo vadų apie planuojamą įsiveržimą sužinojo likus tik kelioms dienoms. Ypač iškalbingas buvo vienas perimtas balso pranešimas, kurį Čėčėnijos vadovui Ramzanui Kadyrovui pasiuntė jo bičiulis Danilas Martynovas, vadovavęs Čėčėnijos nacionalinės gvardijos kontingentui Ukrainoje. Martynovas akivaizdžiai iš anksto žinojo apie operaciją ir neslėpdamas piktdžiugos papasakojo apie savo kolegų nuostabą – ir siaubą – kai likus savaitei iki invazijos jie („išpūtę akis“) išgirdo, ką turės daryti.* Jie nerimavo ne be pagrindo – daugelis šių Nacionalinės gvardijos dalinių patirs rimtų nuostolių, kai bus mesti ne prieš Ukrainos protestuotojus, o prieš priešakines pajėgas. Kaip vienas iš jų vėliau piktai rašė viename socialinės žiniasklaidos kanale, kuriuo naudojasi esami

* BBC (rusų kalba), 2022 m. vasario 26 d.

ir buvę Nacionalinės gvardijos kariai, „mus tiesiog pasiuntė į mėsmale kaip patrankų mėsą“. Jo dalinys, sudarytas daugiausia iš OMON karių, apmokytų suvaldyti minią ir vykdyti nedidelio masto operacijas miestuose, lengvaisiais sunkvežimiais buvo pasiųstas į Charkivo apylinkes. Juos iš toli apšaudė ukrainiečių 122 mm artilerija ir tankai, o jie turėjo tik prieštankinius minosvaidžius RPG-29 „Vampir“, kurių raketos skrieja daugiausia 800 m, todėl negalėjo pasiekti jų kankintojų. Nenuostabu, kad jis buvo įsiutęs, ir tokių pykčio apraiškų buvo daugybė – nepatenkinti buvo ir kariai, ir saugumo pareigūnai.

NUO KYJIVO IKI DONBASO

Iš pradžių rusai aiškiai tikėjosi pasiekti greitą pergalę visuose frontuose. Viena pajėgų dalis iš Rusijos ir Baltarusijos teritorijos pajudėjo šiaurėje esančio Kyjivo link. Kita pajėgų dalis iš Donbaso „liaudies respublikų“ ir Rusijos kolonomis artėjo link antro pagal dydį Ukrainos miesto Charkivo šiaurės rytuose, taip pat palei Azovo jūros pakrantę pietryčiuose. Regis, jų tikslas buvo apsupti palei Donbaso frontą įsitvirtinusius Ukrainos jungtinių pajėgų operacijos karius ir susijungti su iš Krymo plūstančiais batalionais. Šie judėjo tiek į rytus, link Mariupolio, tiek į vakarus, siekdami užimti svarbų Odesos uostą. Tuo metu jūrų laivyno pajėgos blokavo Juodosios jūros pakrantę ir pasiruošė paremti galimą Odesos puolimą.

Užuot sutelkę jėgas, rusai per daug išsisklaidė, operacijos buvo parengtos netinkamai, o jas vykdančys kariai – nepasirengę kariauti. Kyjivo puolimas sustojo, kai 65 km ilgio maždaug 15 tūkst. karių kolona įstrigo likus apie 20 km iki miesto. Dėl to buvo kaltos ne tik ukrainiečių pasalos ir antpuoliai naudojant bepiločius orlaivius „Bayraktar TB2“ ir galingas prieštankinių raketų sistemos – amerikiečių suteiktas „Javelin“ ir britų NLAW, bet ir pačių rusų dezorganizacija, technikos gedimai bei degalų trūkumas. Kovo viduryje kolona ėmė sklaidytis, ir netrukus tapo aišku, kad Maskva atsisakė vilčių užimti vis geriau ginamą sostinę. Baigiantis mėnesiui visi rusų daliniai pasitraukė iš Kyjivo rajono, palikdami daugybę įkalčių apie siaubingus žiaurumus,

kuriuos vykdė prieš civilius gyventojus, ypač Bučos mieste, kur, kaip teigiama, buvo nužudyta daugiau kaip 400 žmonių, įskaitant vaikus.*

Atsisakius Kyjivo puolimo, Rusijos pajėgos susitelkė rytuose, matyt, tikėdamosi bent jau užimti visą Donbaso regioną ir „sausumos tiltą“ į Krymą. Nors mūšis dėl Charkivo vos nesibaigė jo užėmimu, šiuo metu (gegužės pabaigoje) miestas, regis, yra tvirtose ukrainiečių rankose. Rusai pasiekė šiokių tokių laimėjimų Donecko ir Luhansko srityse, tačiau dėl atkaklaus pasipriešinimo jų pažanga iki šiol buvo lėta. Geriausiu atveju jie žengia du žingsnius į priekį ir vieną atgal. Gegužės viduryje jų puolimas – nors ir lėtai, po vieną ar du kilometrus per dieną – vis dėlto judėjo pirmyn, bet neatrodo, kad jį pavyks tęsti iki vasaros. Jau tada jiems ėmė sekti tiksliosios ginkluotės atsargos – rusai prieš sausumos taikinius pradėjo naudoti netgi priešlaivines raketas – ir, nepaisant desperatiškų pastangų užverbuoti naujų kontraktininkų, be kita ko, siūlant šauktiniams didžiules premijas už savanorišką vykimą į Ukrainą, jiems sunkiai sekėsi užpildyti kovų stipriai išretintus dalinius.

Reali pažanga buvo padaryta tik pietuose. Nors pradinis Odesos puolimas buvo sužlugdytas, iš Krymo įsiveržusios pajėgos greitai užėmė Chersoną ir Šiaurės Krymo kanalą, taip atnaujindamos 2014 m. nutrauktą vandens tiekimą pusiasaliui, tada judėjo į rytus, kol prie Mariupolio uostamiesčio susitiko su iš Donbaso atvykusiomis pajėgomis. Per netrukus prasidėjusią apokaliptinę apgultį miestas virto griuvėsiais, o saujelė likusių jo gynėjų pasislėpė didžiulėje geležies ir plieno gamykloje „Azovstal“ – pramoniniame komplekse, kuris buvo pastatytas ir kaip branduolinė slėptuvė. Jiems pavyko atsilaikyti keletą savaičių, kol galiausiai gegužės mėnesį teko pasiduoti. Tai reiškė, kad Rusija pagaliau įgijo „Krymo koridorį“, einantį palei šiaurinę Azovo jūros pakrantę ir jungiantį pusiasalį su žemynine Rusijos dalimi.

Balandžio 8 d. buvo paskelbta, kad invazijai vadovauti paskirtas generolas pulkininkas Aleksandras Dvornikovas, Pietų VO ir pirmasis

* Žinoma, rusai tai neigia, tvirtindami, kad šiuos žmones nužudė patys ukrainiečiai, kai užėmė miestą, arba kad „žuvusieji“ iš tikrųjų buvo aktoriai. Tačiau tarptautiniams tyrėjams kasinėjant Bučos kapavietes šie teiginiai darosi vis labiau neįtikinami. Žr., pavyzdžiui, Bucha Killings: Satellite Image of Bodies Site Contradicts Russian Claims, *BBC*, 2022 m. balandžio 11 d.; ir Ukraine: Russian Forces' Trail of Death in Bucha, *Human Rights Watch*, 2022 m. balandžio 21 d.

Sirijos pajėgų vadas (pagal įprastą Rusijos praktiką tai turėjo būti padaryta dar prieš pradedant operaciją). Akivaizdu, kad generolams buvo suteikiama daugiau laisvės kariauti savo nuožiūra. Tačiau tuo metu jų pajėgos jau buvo labai išretėjusios ir pervargusios, į Ukrainą plūdo ginklai iš Vakarų, o šie pradėjo precedento neturintį ekonominį karą prieš Rusiją. Įsiveržėliai vis dar bandė kovoti 500 km ilgio frontu prieš pajėgas, kurios, pradėjus mobilizaciją, skaičiumi prilygo ar net viršijo juos pačius. Nepaisant to, rusų pusėje buvo aiškiai matyti padidėjęs tikrovės suvokimas ir profesionalumas, nors ir dar gana žemo lygio. Kariaujančios pusės vis labiau remiasi artilerija – čia rusai tebeturi pranašumą, bent jau tol, kol ukrainiečiai gaus pakankamai vakarietiško ginklų ir kontrbaterinės ugnies sistemų – ir lėtai, metodiškai juda į priekį, o ne vykdo nutrūktgalviškas operacijas.

Atrodo, kad Dvornikovo tikslas buvo užimti gynybai parankią fronto liniją, kol rusų puolimas, kalbant kariniu žargonu, dar „nepasiekė kulminacijos“, kitaip tariant, dar neišsikvėpė, tada įsitvirtinti ir leisti ukrainiečiams pamėginti nustumti juos atgal. Tai suteiktų rusams besiginančiojo pranašumą. Nors ši strategija negarantuoja sėkmės, kol kas, regis, laikomasi būtent jos. Tačiau ji visiškai skiriasi nuo pirminio Putino plano per dvi savaites užimti visą Ukrainą ar bent jau didžiąją jos dalį. Taip pat ji gali reikšti tai, kad karas užsitęs ilgai ir neatneš lemiamos pergalės nė vienai pusei.

KAIP PERNELYG DIDELIS PASITIKĖJIMAS SAVIMI SUNAIKINO KARIUOMENĘ?

Akivaizdu, kad Rusijos karinę mašiną kamavo giliai įsišaknijusios bėdos – nuo nedrausmingumo ir korupcijos iki technikos nepriežiūros. Nevysiškai sukomplektuoti daliniai negalėjo užtikrinti tinkamos paramos tankams, ir šie tapo lengvu taikiniu ukrainiečių raketoms. Kariai aiškiai nebuvo pakankamai apmokyti dalyvauti gatvių mūšiuose ir vis pakliūdavo į pasalas. Pigios kiniškos padangos, akivaizdžiai pirktos vietoj patvarių karinių (dar vienos viešųjų pirkimų aferos rezultatas), dažnai plyšo. Blogai pagamintos arba pasenusios bombos tiesiog nesprogo. Pamatę, kad jų maisto davinių galiojimo laikas seniai

pasibaigęs, eiliniai kareiviai ėmė plėsti namus ir parduotuves, šitaip dar labiau paskatindami banditizmo kultūros išplitimą savo gretose. Naujoji karo policija, turėjusi palaikyti drausmę ir vykdyti priežiūrą kariuomenėje, kuriai dažnai trūko ir vieno, ir kito, nesustabdė nei Bučos skerdynių, nei rusų karių plėšikavimo.

Generolai žinojo apie daugelį šių esminių problemų ir buvo sukūrę joms kompensuoti skirtas priemones, tačiau tam, kad jos veiktų, reikėjo laiko ir įgaliojimų jas taikyti. Priversdamas generolus kovoti su galingu priešu tinkamai tam nepasirengus, be normaliai veikiančios logistikos ir vadovaujantis strategija, pagrįsta politiniais prietaisais, o ne realia padėtimi, Putinas neleido jiems pritaikyti nė vienos iš šių priemonių. Be to, Generalinis štabas iki šiol darė prielaidą, kad bet koks didelis sausumos karas bus kariaujamas paskelbus bent jau dalinę mobilizaciją, o ne, kaip šiuo atveju, taikos meto pajėgomis.

Neįmanoma pervertinti milžiniškos žalos, kurią padarė ši Putino klaida. Per 20 pirmųjų karo dienų, ko gero, buvo iššvaistyta visa tai, kas buvo pasiekta 20 metų trukusia ir daugybę lėšų pareikalavusia karine reforma. Nors tikslų skaičių nežinome, neabejotina, kad birželio pradžioje rusai jau buvo netekę daugiau kaip 15 tūkst. karių, kitaip tariant, daugiau, nei sovietai prarado per dešimt metų trukusį Afganistano karą. Pritaikius įprastas karo meto proporcijas, tai reikštų ir mažiausiai 45 tūkst. sužeistųjų. Maža to, daugelis iš jų buvo geriausieji, nes invaziją daugiausia vykdė VDV ir *Specnazo* kontraktininkai. Per du su puse mėnesio kariuomenė taip pat neteko didžiulio kiekio moderniausios (ir brangios) technikos, įskaitant daugiau kaip 600 tankų, tarp jų ir naujausių T-90M „Proryv“. Verta paminėti, kad Ukrainos žemėje kol kas dar neteko išvysti legendinių T-14 „Armata“ – veikiausiai ne tik dėl to, kad jų vis dar yra labai mažai, bet ir dėl to, jog Maskva norėjo išvengti pažeminimo, kurį būtų patyrusi netekdama ir vieno iš jų. Apskritai beveik pusė prarastų tankų buvo arba palikti pačių rusų, arba užgrobti ukrainiečių, o vaizdas, kai ukrainiečių ūkininkai traktoriais nutempia rusų tankus, netgi tapo savotišku šio karo memu. Paliktos transporto priemonės byloja apie kritusią rusų moralę ir drausmę. Taip pat daugėja pranešimų apie karių dezertyravimą, atvirą atsisakymą vykti į Ukrainą arba slaptą sabotажą, pavyzdžiui, tyčia ištuštinant degalų batus, kad tik nereikėtų važiuoti į frontą.

Kalbant apie oro erdvę, dėl nepaaiškinamų priežasčių rusai nesunaikino Ukrainos priešlėktuvinės gynybos ir dėl to negali saugiai naudotis savo kiekybiniu pranašumu, maža to, dar ir patys kenčia nuo ukrainiečių aviacijos. Per pirmuosius tris mėnesius jie prarado apie 200 lėktuvų. Taip pat pernelyg didelis pasitikėjimas savo jėgomis jūroje lėmė tai, kad ukrainiečiai jiems sudavė itin žeminantį smūgį, priešlaivinėmis raketomis nuskandindami Juodosios jūros laivyno flagmaną „Moskva“. Rusams neliko nieko kito, kaip smogti Ukrainai, ypač vakarinei šalies daliai, tolimojo nuotolio raketomis, tokiomis kaip „Iskander“ ir „Kalibr“ – regis, rusai nenori siųsti savo lėktuvų pernelyg arti NATO sienų – tačiau šių raketų atsargos jau senka. Dėl Vakarų sankcijų, apribojančių pažangios elektronikos gavimą, Rusijai bus sunkiau nei kada nors papildyti šias tikslaus valdymo sistemas, turėjusias tapti „bekontakčio karo“ ateitimi.

Kaip žinia, rusų generolai tradiciškai mėgsta apsilankyti priešakinėje fronto linijoje, tačiau kuo dažniau jie būna priversti palikti užnugario štabus, kad galėtų susipažinti su situacija mūšio lauke arba asmeniškai išspręsti problemas, tuo labiau jie būna pažeidžiami. Sėkmingai naudodamiesi elektroninių ryšių perėmimo sistemomis – naujoji rusų šifruoto telefoninio ryšio sistema „Era“, atrodo, neveikia, kai nėra 3G ir 4G signalų, todėl buvo priversti naudotis nesaugiomis ryšio priemonėmis – ukrainiečiai išsiugdė vos ne įprotį žudyti rusų generolus, per tris mėnesius nukaudami bent tuziną jų. Netgi sklandė gandai, kad jiems pavyko sužeisti patį Generalinio štabo viršininką Gerasimovą, kai šis balandžio pabaigoje lankėsi Iziume, Charkivo srityje, norėdamas asmeniškai susipažinti su padėtimi mūšio lauke.

AKLAVIETĖ

Net jei Putinas pripažins, kad ši „specialioji karinė operacija“ yra tikrų tikriausias karas, ir įsakys mobilizuoti dalį rezervistų arba visus (Rusijoje mobilizacija buvo paskelbta 2022 metų rugsėjo 21 d., – red. past.), šiuo metu, t. y. birželio pradžioje, sunku įsivaizduoti, kad jam pavyks užimti ir išlaikyti visą Donbasą, ką jau kalbėti apie ką nors daugiau. Toks žingsnis būtų politiškai pavojingas, nes sukeltų

neišvengiama jo tautiečių, kuriems vis dar sakoma, kad tai ribotas konfliktas, nepasitenkinimą. Jau suimta dešimtys tūkstančių prieš karą protestavusių rusų, padegta daugybė karinių komisariatų. Be to, nors teoriškai rezervistų sąrašuose yra daugiau kaip milijonas rusų, kariuomenei būtų labai sunku surinkti, apmokyti, apginkluoti ir pasiųsti į kovą daugiau kaip 100–150 tūkst. vyrų, be to, tai užtruktų apie tris mėnesius nuo bet kokio sprendimo priėmimo. Nors dauguma jų būtų nemotyvuoti, netinkami, blogai apmokyti ir prastai ginkluoti – gegužę iš sandėlių jau buvo imami ir į karą siunčiami senoviški, septintojo dešimtmečio tankai T-62 – neabejotina, kad toks didžiulis kiekis šviežių pajėgų karo eigai padarytų nemenką įtaką, tačiau kartu rusai patirtų didelių nuostolių, todėl Putinas kol kas delsia.

Įmanoma, kad Ukraina, kaip svajotojo mano minėtas specialiųjų pajėgų karininkas, netgi sugebės karinėmis priemonėmis susigrąžinti prarastas teritorijas. Vis dėlto nederėtų pamiršti, kad dabartinių problemų dėl gyvosios jėgos trūkumo Rusijos kariuomenėje kyla dėl to, jog ji vis dar kariauja taikos meto pajėgomis prieš visiškai mobilizuotą Ukrainą. Kyjivas į mūsų metę iš esmės viską, ką turi, o Maskva vis dar nėra sutelkusi visų savo pajėgumų – juk Rusija turi daugiau nei tris kartus daugiau gyventojų ir dar nepanaudotų išteklių. Nors sunku atgauti pradžioje prarastą iniciatyvą, būtų klaida per anksti nurašyti rusus. Labiau tikėtina, kad kovojančių pusių laukia ilga, bjauri aklavietė, kai nė viena pusė nėra pakankamai stipri, kad laimėtų, nei pakankamai silpna, kad pralaimėtų. Prognozuoti ateitį visada pavojinga, gal net kvaila, tačiau darant prielaidą, kad ukrainiečių ryžtas kovoti nenusils (o tuo abejoti netenka), o Vakarų noras remti Kyjivą neišsėks (tai nėra taip akivaizdu, bet iš esmės atrodo tikėtina), tuomet viskas priklausys nuo to, kiek ilgai ir kokia kaina Maskva bus pasiryžusi tęsti šią beprasmišką ir savižudišką kampaniją.

Galbūt Putinas niekada nesutiks pripažinti pralaimėjimo, nes tai taptų paskutiniu, lemiamu jo kaip šalies vadovo veiksmu. Jis pamėgino kaltę dėl savo pirminio plano nesėkmės suversti NATO, o gegužės 9 d., sakydamas kalbą Pergalės dienos proga, invaziją pavadino „prevenciniu puolimu prieš agresiją“, kitaip tariant, atsaku į Vakarų bandymus panaudoti Ukrainą kaip įrankį prieš Rusiją.* Be to, jis

* Parad pobedy na Krasnoj ploščadi, *Kremlin.ru*, 2022 m. gegužės 9 d.

naudojasi šia situacija kaip galimybe galutinai susidoroti su paskutiniaisiais opozicijos aktyvistų ir nepriklausomos žiniasklaidos likučiais – vien pavadinus šią „specialiąją karinę operaciją“ karu galima penkiolikai metų sėsti į kalėjimą – ir ieško bet ko, ką galėtų pateikti kaip pergalę. Galbūt Rusija prisijungs Donecko ir Luhansko „liaudies respublikas“ ar net atplėš nuo Gruzijos Pietų Osetiją ir Abchaziją. Galbūt užkariautoje Pietų Ukrainoje bus įkurta nauja „Chersono liaudies respublika“ ir visa tai bus paskelbta kaip Maskvos pergalės ir šių regionų troškimo grįžti į „motulės Rusijos“ glėbį įrodymas.

Vis dėlto net ir šie „laimėjimai“ ne tik bus nepripažinti tarptautinės bendruomenės, bet ir brangiai kainuos. Kuo didesnę teritoriją rusai turės išlaikyti – kai kuriais atvejais susidurdami su tikėtinu partizaniniu pasipriešinimu, tuo didesni reikalavimai bus keliami ir taip jau išsekusioms pajėgoms. Be to, Rusijai ne tik reikės šiuos regionus įtraukti į savo administracinę sistemą, bet ir atstatyti karo nuniokotus miestus naudojant išdo lėšas, kurias sekina karas ir sankcijos. Nors niekas negali tiksliai prognozuoti, Rusijos ekonomika vien 2022 m. gali susitraukti ketvirtadaliu, taigi visa, kas bus išleista Mariupoliui ar Chersonui, negalės būti išleista Maskvai ar Kaliningradui arba paramai paprastiems rusams, jau dabar susiduriantiems su nedarbu, augančiomis maisto kainomis ir tarptautine izoliacija.

Siekdamas susilyginti su tokiomis istorinėmis asmenybėmis kaip Petras Didysis, Putinas rizikuoja labiau tapti panašus į paskutinį Rusijos carą Nikolajų II, kuris, norėdamas iš naujo legitimizuoti save ir savo režimą, įtraukė savo šalį į karą, kurio ji negalėjo laimėti, ir šitaip pasmerkė save bei savo dinastiją. Galbūt sunkų sprendimą užbaigti šį karą teks priimti Putino įpėdiniui, kad ir kada tai įvyktų ir kad ir kas jis būtų.

„Krivak IV“ klasės fregatos „Admiral Essen“ ir „Admiral Grigorovič“ Viduržemio jūroje paleidžia sparnuotąsias raketas „Kalibr“ į „Islamo valstybės“ karinius objektus Sirijoje 2017 m. (Šaltinis: Alamy Stock.)

Valdomų raketų kreiseris „Moskva“, Juodosios jūros laivyno flagmanas, išplaukia iš Sevastopolio. 2022 m. balandžio mėn. laivą nuskandino Ukrainos raketos (Šaltinis: Alamy Stock.)

Visu greičiu plaukiantis „Raptor“ klasės patrulinis laivas. (Nikolajaus Vinokurovo nuotr. Šaltinis: Alamy Stock.)

Strateginis bombonešis „Tupolev Tu-95“, lydimas naikintuvo. (Elizavetos Becker nuotr. Šaltinis: Getty Images.)

54-osios gvardijos raketų divizijos mobili tarpžemyninė balistinė raketa RS-24 „Jars“. (TASS nuotr. Šaltinis: Alamy Stock.)

106-osios gvardijos oro desanto divizijos naujokai duoda priesaiką. (Šaltinis: Rusijos gynybos ministerija.)